

Парандюк М.

*студент магістратури юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
міжнародного права та європейської інтеграції ТНЕУ
Саванець Л.М.*

СПАДКОВІ ВІДНОСИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Спадкування в міжнародному приватному праві має важливе практичне значення, адже, враховуючи міграційні процеси та зростаючі темпи придбання нерухомості закордонном, актуальність необхідності регулювання спадкових правовідносин, ускладнених іноземним елементом не викликає сумніву. Разом із тим, інститут спадкового права в усіх правових системах є одним з найважливіших.

Регулювання спадкових відносин у міжнародному приватному праві здійснюється декількома шляхами: застосування колізійної норми та норми національного матеріального права, до якої вона відсилає; використання норм, що містяться в міжнародних договорах. Правовий режим спадкування визначається статутом спадкування. У доктрині міжнародного приватного права під статутом спадкування розуміють право країни, яке необхідно застосувати для врегулювання всіх спадкових відносин з іноземним елементом чи їх основної частини [6, с. 101].

Варто зазначити, що в юридичній літературі стосовно спадкових правовідносин здійснюється їх поділ на такі, що: 1) пов'язані з набуттям спадкових прав; 2) виникають в момент здійснення спадкових прав; 3) зумовлені процесом управління спадковим майном [4, с. 254].

На кожному з цих етапів, особливо якщо мова йде про спадкування за нормами міжнародного приватного права, виникають певні колізії, що пов'язані з особливостями здійснення спадкування у різних державах, а тим більше, якщо вони належать до різних правових систем.

Єдиних норм міжнародного приватного права для усіх держав не існує: кожному правопорядку окремої держави відповідає своє міжнародне приватне право, яке відображає конкретні умови та ситуацію в даній державі. Різне регулювання однакових положень правовими нормами різних держав пояснюється різним суспільним устроєм, історичними умовами, впливом традицій, релігії, звичаїв тощо [2, с. 12].

Саме тому неможливо охарактеризувати спадкові правовідносини, ускладнені іноземним елементом без урахування основних особливостей різних правових систем (романо-германської, англо-американської, мусульманської). Наприклад, мусульманські юридичні норми спрямовані на захист основ віри та відтворюють релігійні норми, тобто значний вплив Корану на всі сфери життя суспільства, включаючи і спадкові правовідносини.

У країнах романо-германської правової системи чітко простежується верховенство принципу автономії волі, тобто, якщо є заповіт спадкування здійснюється за заповітом. Спадкування за законом здійснюється лише у разі відсутності заповіту, або визнання його недійсним, а також якщо у заповіті не

зазначені особи, які мають право на обов'язкову частку, то вони спадкують за законом. Тоді як в країнах мусульманської правової системи все навпаки - заповіт можна скласти лише на 1/3 свого майна, а 2/3 спадкуються за законом. Крім того обмежені права жінок та представників інших релігій, так якщо жінці заповідають майно воно може становити 1/2 частки чоловіка за законом, а іновірці не мають права спадкувати взагалі. Причиною існування таких дискримінаційних норм щодо спадкування жінок є консерватизм спадкового права, оскільки у кожній державі воно формувалось і розвивалось під впливом історичних, релігійних, економічних, культурних, моральних, соціальних чинників, тому у значній мірі відображає у собі звичаї свого народу. [5, 127-128]. У країнах тропічної Африки спадкування здійснюється за звичаями, тобто спадкує старший син чи сини, а якщо їх немає - старша дочка і дуже рідко 1/2 отримує другий з подружжя, якщо сім'ї моногамні.

Проте навіть у розвинених країнах існують певні особливості спадкування рухомого і нерухомого майна. Зазвичай до нерухомості застосовується закон її місця перебування, а до рухомого майна - особистий закон власника. А в Україні є таке обмеження, що іноземець не може бути власником землі сільськогосподарського призначення, а тому, якщо він її успадкував, то зобов'язаний відчужити до одного року з моменту прийняття у спадщину.

Релігійними, історичними, культурними та іншими чинниками зумовлені розбіжності і в самій процедурі спадкування, доприкладу, у країнах континентальної Європи спадкування є універсальним правонаступництвом, що означає безпосередній перехід прав і обов'язків спадкодавця до спадкоємців, а у країнах загального права спадкове майно спершу потрапляє, до особистого представника померлого, який передає його спадкоємцям тільки після процедури очищення від боргів, тобто після розрахунків з кредиторами [1, с. 184-185].

Вирішення того чи іншого питання у конкретному спадковому правовідношенні, ускладненого іноземним елементом, здійснюється в декілька етапів. Спочатку застосовується колізійна норма, яка визначає, правопорядок якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом. Далі у визначеному правопорядку відшуковується відповідна норма матеріального права і знаходиться відповідь на конкретне питання. При цьому у кожному конкретному випадку не можна забувати про норми, які містяться у міжнародних договорах [7, с. 128].

Спадкове право є невід'ємною частиною права власності, як інститут цивільного права, та має важливе значення як спосіб набуття права власності у всіх державах світу, тому виник спір з приводу того чи це право є майновим чи немайновим. Європейський Суд з прав людини зазначив, що право успадковувати власність не є майновим правом до того моменту, коли воно заперечується зі сторони інших осіб (рішення по справі Маркс проти Бельгії) [3, с. 70], тобто до моменту прийняття чи визнання спадщини державою у якій має здійснюватися спадкування.

В наш час зростає значення спадкування за нормами міжнародного приватного права насамперед тому, що збільшується кількість шлюбів з іноземцями, придбання нерухомого майна в інших країнах (особливо у країнах зі сприятливим кліматом, таких як, наприклад, Іспанія, Франція, Італія, Португалія), а також наявність подвійного громадянства (біпатриди) чи його

відсутність (апатриди) та інші чинники, що впливають на особистий статус спадкодавця і призводять до виникнення нових колізій.

Як зазначається у літературі принцип свободи заповіту впливає з принципу свободи договору. Проте він обмежується на користь сім'ї спадкодавця, за якою резервується частка спадкового майна [4, с. 254]. Із зазначеним твердженням можу важко погодитися, оскільки правом на обов'язкову частку забезпечується дотримання принципу охорони інтересів сім'ї, а свобода заповіту полягає в тому, що спадкодавець може розділити своє майно між спадкоємцями на власний розсуд, може включити у заповіт сторонню особу, наприклад сусіда, друга, прислугу, колегу по роботі, до речі, у деяких державах можна заповісти майно улюбленій домашній тварині, а також може залишити спадщину благодійним організаціям, церкві, лікарні або державі, тощо.

У міжнародному спадковому праві спостерігаються дві тенденції: перша до розширення прав пережившого з подружжя, а друга до зрівняння в праві на спадкування за законом рідних, народжених у шлюбі та усиновлених чи позашлюбних дітей, що підтверджується нормами Закону Франції від 11 липня 1966 року, Англії – 1958 року, Швейцарії - 30 червня 1972 року, ФРН - 2 липня 1977 року, законами окремих штатів США.

Позашлюбні діти майже в усіх правових системах мають рівні права із законнонародженими дітьми, а їхні батьки навіть можуть спадкувати після них, якщо батько визнав позашлюбну дитину своєю, або її походження було встановлене за рішенням суду.

Існує також таке поняття як спадкова трансмісія, тобто коли спадкоємець, який ще не прийняв спадщину, помер, то він вважається спадкодавцем, тоді право спадкування переходить до його спадкоємців, а регулювати відкриття нового спадкоємства буде та правова система, якій підпорядковується другий спадкодавець. Якщо правило спадкової трансмісії не діє, тоді спадкування після померлого, який не прийняв спадок як спадкоємець, становить собою розвиток перших відносин по спадкуванню [4, с. 279], а це означає, що його спадкоємці участі у спадкуванні неприйнятої спадщини не беруть.

Існує також спадкування за правом представлення, тобто коли спадкоємці померлої раніше особи спадкують частку яка б їй належала. Наприклад, коли помирає син, а потім його мати, внуки спадкуватимуть за законом ту частку, яку б отримав їх батько, якщо б був живим на момент смерті матері.

Підсумовуючи вище наведене, можна дійти висновку, що спадкове право є важливим інститутом приватного права, а спадкування одним із основних способів набуття права власності у всіх державах світу. Питання правого регулювання спадкових правовідносин, ускладнених іноземним елементом вирішується за допомогою колізійно-правового методу регулювання, що визначає, право якої держави потрібно застосовувати для врегулювання цих відносин. Внутрішнє законодавство різних країн інколи зовсім по-різному регулює спадкові відносини та містить значну кількість відмінностей лише як стосовно матеріально-правового, так і процесуального регулювання спадкових відносин.

Список використаних джерел

1. Міжнародне приватне право / за ред. проф. В.М. Гайворонського, проф. В.П. Жушмана. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 500 с.

2. Кармаза О.О. Міжнародне спадкове право. – К.: Видавець Фурса С.Я. – КНТ, 2007. – 327 с.
3. Рубанов А.А. Наследование в международном частном праве. – М.: Наука, 1972. – 543 с.
4. Фединяк Г.С., Фединяк Л.С. Міжнародне приватне право: підручник. – 4-те вид., (доп. і перероб.). – К.: Атіка, 2009. – 500 с.
5. Шупінська О. Становлення інституту права власності в міжнародному приватному праві / О. Шупінська // Право України. – 2006. – №7. – С. 127–130.
6. Розгон О. Вплив походження дитини на можливість спадкування: національний та міжнародний аспекти / О. Розгон // Национальный юридический журнал: теория и практика. – Октябрь 2016. – С. 100–105.
7. Хороша Т.С. Становлення і розвиток колізійного законодавства в галузі спадкування / Т.С. Хороша // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2016. – Випуск 127 (частина II). – С. 123–131.

Рівна А.

студентка IV курсу ВКЕП ТНЕУ

*Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач кафедри міжнародного права та європейської інтеграції ТНЕУ
Кравчук М.Ю.*

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ ЮСТИЦІЇ, СВОБОДИ ТА БЕЗПЕКИ

На сьогоднішній день одним із основних питань євроінтеграційних процесів є співробітництво між Україною та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки. Важливість такого співробітництва обумовлена як наявністю спільного кордону, що вимагає налагодження зв'язків для подолання спільних викликів, так і потребами зміцнення міждержавних зусиль для вирішення спільних проблем з метою створення загальноєвропейського простору свободи та безпеки.

Нормативно правовою базою даного напрямку роботи є:

— План дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки (План дій ЮСБ, затверджений у червні 2007 р.);

— План-графік імплементації Плану дій ЮСБ (затверджений у квітні 2008 р.).

Під час Спільного засідання Підкомітету №6 Україна – ЄС «Юстиція, свобода та безпека» (12-13 травня 2009) проведено чергову спільну оцінку стану виконання Плану-графіку.

18 червня 2007 року Україна та ЄС підписали Угоду про спрощення оформлення віз та Угоду про реадмісію осіб. 23 липня 2012 року була підписана Угода про внесення змін до Угоди між Україною та ЄС про спрощення оформлення віз, яка набрала чинності 1 липня 2013 року.

29 жовтня 2008 було започатковано безвізовий діалог Україна – ЄС. У ході Саміту Україна – ЄС 22 листопада 2010 року в Брюсселі держава отримала План дій лібералізації візового режиму для короткотермінових поїздок громадян України до ЄС.